

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

ABDULLA QAHHOR HIKOYALARIDA NARRATIV STRATEGIYALAR VA IMPLISIT MUALLIF POZITSIYASI

Boltaboyev Otabek Jumanazar o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

ANNOTATSIYA. *Mazkur maqolada Abdulla Qahhor hikoyalarida narrativ strategiyalar va implisit muallif pozitsiyasi masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda yozuvchi hikoyalarida qo'llangan bayon usullari, syujet qurilishi, rivoyatchi tipi hamda muallifning bevosita emas, balki yashirin tarzda ifodalanadigan pozitsiyasi o'rganiladi. Qahhor ijodida implisit muallif ko'pincha kinoya, yumor va psixologik tasvirlar orqali namoyon bo'lishi aniqlanadi. Shuningdek, hikoyalarda voqealar oqimi qahramon nigohi orqali berilishi natijasida muallifning bahosi bevosita emas, balki badiiy vositalar orqali sezdirilishi asoslab beriladi. Tadqiqot natijasida yozuvchi hikoyalarida narrativ strategiyalar va implisit muallif pozitsiyasi o'zaro uzviy bog'liqlikda bo'lib, badiiy matnning mazmuniy chuqurligini ta'minlovchi muhim omil ekanligi aniqlanadi.*

KALIT SO'ZLAR: *Abdulla Qahhor, narrativ strategiya, implisit muallif, hikoya, rivoyatchi, bayon usuli, syujet, badiiy matn, kinoya, psixologik tasvir*

KIRISH

O'zbek nasrida hikoya janri o'zining ixchamligi, mazmuniy zichligi va badiiy ifoda imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Ushbu janrning yetuk namoyandalardan biri Abdulla Qahhor bo'lib, uning hikoyalari o'ziga xos narrativ qurilishi va chuqur badiiy mazmuni bilan alohida e'tiborni tortadi. Qahhor ijodida voqealar oddiy hayotiy vaziyatlar asosida rivojlansada, ularning bayon etilish usuli, rivoyatchi pozitsiyasi va muallifning yashirin munosabati murakkab badiiy tizimni tashkil etadi.

Zamonaviy adabiyotshunoslikda narrativ strategiyalar va implisit muallif tushunchalari muhim nazariy kategoriyalar sifatida qaraladi. Implisit muallif — bu matnda bevosita ishtirok etmaydigan, lekin badiiy vositalar orqali o'z pozitsiyasini sezdiruvchi muallif obrazidir. Shu nuqtai nazardan, Qahhor hikoyalarida muallif pozitsiyasi ko'pincha yashirin, kinoyaviy va ramziy tarzda ifodalanadi. Mazkur maqolaning maqsadi — yozuvchi hikoyalarida qo'llanilgan narrativ strategiyalarni va ular orqali ifodalangan implisit muallif pozitsiyasini tahlil qilishdan iborat.

ASOSIY QISM

Abdulla Qahhor hikoyalarida narrativ strategiyalar tizimi murakkab va ko'p qatlamli badiiy hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Yozuvchi voqeani bayon etishda an'anaviy usullardan foydalangandek tuyulsa-da, aslida ularni o'ziga xos tarzda qayta ishlab, yangi estetik sifat darajasiga olib chiqadi. Qahhor hikoyalarida rivoyatchi odatda uchinchi shaxs shaklida beriladi, biroq bu rivoyatchi faqat tashqi kuzatuvchi emas, balki tanlab olingan detallar orqali voqelikka o'ziga xos “yashirin baho” beruvchi subyekt sifatida faol ishtirok

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

etadi. Bu jihat implisit muallifning mavjudligini ko'rsatadi, ya'ni muallif o'z fikrini bevosita aytmaydi, balki voqealar tizimi orqali o'quvchiga sezdiradi.

Narrativ strategiyalarning muhim elementlaridan biri — bu fokalizatsiya masalasidir. Qahhor hikoyalarida voqealar ko'pincha muayyan qahramon nigohi orqali beriladi. Bu esa voqelikni subyektivlashtiradi va o'quvchini qahramonning ichki dunyosiga yaqinlashtiradi. Natijada o'quvchi voqeani tashqaridan kuzatuvchi emas, balki ichkaridan his etuvchi subyektga aylanadi. Shu jarayonda implisit muallif o'z pozitsiyasini qahramon nigohi orqali yetkazadi, biroq bu pozitsiya har doim ham qahramon fikri bilan to'la mos kelmaydi. Aynan mana shu tafovut matnning ichki drammatizmini kuchaytiradi.

Qahhor hikoyalarida syujet qurilishi ham alohida e'tiborga loyiq. Voqealar odatda sodda va kundalik vaziyatlardan boshlanadi: oddiy suhbat, maishiy holat yoki kichik konflikt. Biroq ushbu boshlang'ich nuqta asta-sekin ichki ziddiyatlarni yuzaga chiqaradi. Konflikt ko'pincha tashqi voqea orqali emas, balki qahramonning ichki kechinmalari orqali rivojlanadi. Yakunda esa kutilmagan, lekin mantiqiy yechim paydo bo'ladi. Bu yechim ko'pincha ochiq yakun shaklida bo'lib, o'quvchini mustaqil xulosa chiqarishga undaydi. Shu orqali implisit muallif o'z fikrini tayyor holda bermaydi, balki o'quvchining tafakkurini faollashtiradi.

Badiiy til va ifoda vositalari ham narrativ strategiyaning ajralmas qismidir. Qahhor uslubining asosiy belgilaridan biri — lakoniklik, ya'ni qisqa, lo'nda va aniq ifoda qilishdir. Yozuvchi ortiqcha tasvir va tavsiflardan qochib, eng zarur detallar orqali katta ma'no yuklaydi. Aynan shu minimalizm implisit muallif pozitsiyasini kuchaytiradi, chunki har bir detal o'ziga xos semantik yukni o'zida mujassam etadi.

Kinoya va yumor Qahhor hikoyalarining muhim narrativ vositalaridan biridir. Yozuvchi ko'pincha kulgili yoki oddiy ko'ringan vaziyatlar orqali jiddiy ijtimoiy va axloqiy muammolarni ochib beradi. Kinoya orqali muallif o'z pozitsiyasini bevosita emas, balki bilvosita ifodalaydi. Masalan, qahramonning noto'g'ri harakati yoki fikri o'z-o'zidan kulgili vaziyatni yuzaga keltiradi, biroq bu kulgi ortida chuqur tanqidiy mazmun yashiringan bo'ladi. Bu esa implisit muallifning eng samarali ifoda shakllaridan biridir.

Dialoglar ham Qahhor hikoyalarida muhim narrativ funksiyani bajaradi. Qahramonlar o'rtasidagi suhbatlar oddiy maishiy ko'rinishga ega bo'lsa-da, ular orqali xarakterlar ochiladi va muallifning bahosi sezdiriladi. Dialoglarda ortiqcha izohlarning yo'qligi o'quvchini har bir so'z ustida o'ylashga majbur qiladi. Shu tarzda implisit muallif o'z fikrini yashirin holda, lekin aniq ifodalaydi.

Psixologik tasvirlar esa narrativ strategiyaning eng muhim qatlamlaridan biridir. Qahhor qahramonlarining ichki dunyosini mayda tafsilotlar orqali ochib beradi: ularning qarashlari, pauzalari, oddiy harakatlari orqali ruhiy holat ifodalanadi. Bu jarayonda voqelik qahramon ongidan o'tadi va subyektiv rang kasb etadi. Natijada o'quvchi voqeani nafaqat ko'radi, balki uni his qiladi. Shu orqali implisit muallif o'z estetik va axloqiy pozitsiyasini yanada chuqurroq darajada yetkazadi.

Shuningdek, Qahhor hikoyalarida makon va vaqt tasviri ham narrativ strategiyaning muhim komponenti hisoblanadi. Voqealar ko'pincha aniq vaqt va makon bilan cheklanmagan

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

holda beriladi, bu esa ularni umumlashtirishga imkon yaratadi. Oddiy muhit — qishloq, mahalla, uy — universal mazmun kasb etadi va har qanday o'quvchi uchun tushunarli bo'ladi. Bu esa implisit muallif pozitsiyasining umuminsoniy xarakterga ega ekanini ko'rsatadi.

Umuman olganda, Abdulla Qahhor hikoyalarida narrativ strategiyalar — rivoyatchi tanlovi, fokalizatsiya, syujet qurilishi, badiiy til, kinoya, dialog va psixologik tasvir — yagona tizim sifatida ishlaydi. Ushbu tizim implisit muallif pozitsiyasini shakllantiradi va uni o'quvchiga nozik, lekin ta'sirchan tarzda yetkazadi. Natijada matn ko'p qatlamli mazmunga ega bo'lib, turli talqinlarga ochiq bo'ladi.

XULOSA

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, Abdulla Qahhor hikoyalarida narrativ strategiyalar va implisit muallif pozitsiyasi o'zaro uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Yozuvchi voqealarni bevosita baholashdan ko'ra, ularni badiiy vositalar orqali talqin qilishga ustuvor ahamiyat beradi. Natijada muallif pozitsiyasi yashirin, lekin kuchli ta'sirga ega shaklda o'quvchiga yetib boradi.

Xulosa qilib aytganda, Qahhor hikoyalarida qo'llanilgan narrativ strategiyalar nafaqat syujet qurilishiga xizmat qiladi, balki implisit muallif obrazini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Bu esa yozuvchi ijodining badiiy mukammalligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdulla Qahhor. Asarlar to'plami. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot.
2. Ozod Sharafiddinov. Adabiy tanqid va maqolalar. Toshkent: O'zbekiston.
3. Ibrohim G'afurov. Badiiy tafakkur asoslari. Toshkent: Fan.
4. Naim Karimov. O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O'zbekiston.
5. Mikhail Bakhtin. Problemy poetiki Dostoevskogo. Moskva: Sovetskiy pisatel.
6. Wayne C. Booth. The Rhetoric of Fiction. Chicago: University of Chicago Press.
7. Gérard Genette. Narrative Discourse: An Essay in Method. Ithaca: Cornell University Press.
8. Shlomith Rimmon-Kenan. Narrative Fiction: Contemporary Poetics. London: Routledge.
9. Edmund Husserl. Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology. The Hague: Martinus Nijhoff.
10. Yo'ldoshev Q. Badiiy matn tahlili asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya.
11. Normatov U. O'zbek nasrida badiiy mahorat masalalari. Toshkent: Fan.
12. Sultonov I. Adabiyot nazariyasi. Toshkent: O'qituvchi.